Humanist

29-22
Tweewekelijkse uitgave van het
Humanistisch Verbond
Postbus 114, Utrecht
Tel. 030-31 81 45
15 december 1974

Hoofdbestuur

Dr. A. J. Wichers
Alg.-sekretaris

De vergadering van 15 november stond in het teken van „eerste rondes", ook in het teken van uitnodigingen aan de voorzitter of aan het hoofdbestuur om iets te komen doen of aan te bevelen, en tenslotte in het teken van de samenstelling van een nieuw hoofdbestuur.
Laten we maar met het laatste beginnen. Over dit onderwerp werden mij op een zondagochtend ook vragen gesteld uit de ledenkring in Dordrecht. De vraag was, evenals twee jaar geleden een keer uit de verbondsraad, of er niet een profiel van een hoofdbestuurslid te maken zou zijn. Aan de hand daarvan zou men in de gemeenschappen gerichter mee kunnen gaan denken over kandidaten.

Welnu: één profiel is nauwelijks te maken. Een goed hoofdbestuur is een college van niveau (hoop je) dat uit een grote verscheidenheid van kwaliteiten en kundigheden is samengesteld: hoogleraarskwaliteiten naast burgemeesterskwaliteit, lange bekendheid met het Verbond naast bekendheid met de publiciteit, accountantservaring naast administratief inzicht, jurist naast socioloog, aanzienlijke naam naast minder opvallende degelijkheid, ideoloog en filosoof naast wetenschapper, realisme naast idealistische verkijkerij, westerling naast zuiderling.

Zo zouden we nog wel wat door kunnen gaan: om aan te tonen dat er zo in het algemeen nauwelijks profiel te geven is. Intussen hebben polsingen voor het nieuwe hoofdbestuur al enkele toezeggingen opgeleverd. Daarom kan nu gezegd worden dat nu niet meer zozeer behoefte hebben aan mensen die het Verbond van binnen uit kennen, maar eerder aan nog enkele mensen die nationale kwaliteiten hebben: een goede naam in een of ander beroep, een bekend bestuurder of iets dergelijks. Wij hebben bijvoorbeeld lang geen arts meer gehad, en een kamerlid of burgemeester zou inderdaad ook weer uitstekend passen, evenals aanvulling uit de sfeer van de letteren en wijsbegeerte. Bovenal echter moeten de kandidaten goede humanisten zijn, loyaal tot het Verbond. Meestal hebben we met hoofdbestuurders op dit punt geen last. Maar het zit ons nog zo goed in het geheugen hoe we enkele jaren geleden met deloyale functionarissen te maken kregen, dat we ons het punt wel goed inprenten.
De uitnodigingen aan het hoofdbestuur of aan de voorzitter om ergens representatief aan mee te doen, kunnen we wegens te betrachten discretie niet alle noemen. Maar bij die uitnodigingen was die van het actiecomité „Wij vrouwen eisen". Hier hebben we adhesie betuigd. Wie weet zit er ook ergens nog een discussie in tussen Gijsen en Rood. Advies aan de lezer: maar niet al te vast op rekenen. En we praten regelmatig op ministeries: zeer onlangs met staatssecretaris van Lent over de defensienota. Deze lijkt voor ons weinig dreigends te bevatten.

Wat al die eerste rondes betreft, er was een nota Sorgedrager waarin onze standpuntsbepaling inzake immigratie naar Nederland werd voorbereid. Naar aanleiding van gemaakte opmerkingen komt er een tweede nota van dezelfde auteur. Zo komt het dan hopelijk tot een weloverwogen hoofdbestuursoordeel over deze zaak.

Een eerste ronde was er ook wat betreft punt 10 van het Humanistisch Perspectief, het bevorderen van de kunstzin. Mevrouw Carol bereidde de discussie schriftelijk voor. Ook zij zal na deze eerste bespreking een vervolgnota maken. Dit staat in het kader van de toelichting op het Perspectief, die we punt voor punt aan het maken zijn.

De derde eerste ronde (als men dit nog volgen kan) gold een jaarlijks zonder mankeren weerkerend onderwerp: de begroting voor het volgende jaar, nu dus 1975. Door de heren Fiege–de Nijs was er een duidelijke opstelling gemaakt zodat er weinig opgehelderd behoefde

HB

te worden alvorens er opmerkingen terzake konden worden gemaakt. Hiermee uitgerust gaat ook dit onderwerp zijn tweede ronde tegemoet. Voorts wordt er nog overlegd met stichtingsbesturen en taakgroepen.

Het doet echt wel iets als je voor de TV geld of leden gaat werven. Je moet het natuurlijk niet overtrekken, maar de uitnodiging om HIVOS te helpen bij zijn werk voor de ontwikkelingssamenwerking bracht meer dan 40.000 gulden op. En de gelegenheid na een van de laatste TV uitzendingen om zich telefonisch op te geven als lid van het Verbond bracht 41 inschrijvingen op en tientallen verzoeken om inlichtingen.

Met genoegen werd opgemerkt dat het kamerlid Roethof, onze vroegere ondervoorzitter, schriftelijk gevraagd heeft naar de grond voor het nog steeds bestaan van een lagere bezoldiging van onze raadslieden in de inrichtingen van Justitie, vergeleken met de godsdienstige. Laten we hopen dat het ditmaal helpt.

Driebergen, 20 november 1974

Polen is wel vergeleken
met Jezus. Een gekruisigde
onder de Europese landen. En terecht.
O' hoe hing Polen aan het kruis:
De ene hand vastgenageld in Duitsland,
d' ander in Rusland, de voeten in Oostenrijk.
De ondragelijke pijn van de delingen.

Maar Polen herrees.
Het was trouwens nooit werkelijk verdwenen,
het sliep slechts.
Op de herrijzenis volgde geen hemelvaart.
Zo belichaamt dit land de menselijke
konditie:
Weinig hoop.
Veel berusting.
Toch pogende er 't beste van te maken.

J. W. Schulte Nordholt, (Pools Dagboek).
Vertaling: Wim Fiege.

CENTRAAL BUREAU

De kantoren van het Humanistisch Verbond zullen op 27, 30 en 31 december gesloten zijn.

Gastvrijheid voor buitenlandse humanisten

Op het onlangs gehouden IHEU-kongres is het idee gelanceerd om een adressenbestand aan te leggen van humanisten uit alle delen van de wereld die gastvrijheid willen verlenen aan reizende mede-humanisten. Het plan vond onmiddellijk weerklank o.a. bij Bette Chambers, Presidente van de American Humanist Association, die het publiceerde in het ledenblad van de AHA „Free Mind". Via het sekretariaat van de IHEU zullen de andere buitenlandse aangesloten verenigingen benaderd worden.
Met het „Universal Humanist Hospitality Plan" zoals een enthousiaste Amerikaanse het noemde (wie weet een goede Hollandse naam?) hopen we te bereiken dat er meer kontakt ontstaat tussen geestverwanten en daardoor een stukje praktisch humanisme op ruime schaal wordt gerealiseerd.
Wie geeft zich op en is bereid zijn huis eens open te stellen? Aanmeldingen van adressen kunnen gestuurd worden naar:

Frans Engel, Rhijnvis Feithlaan 12,
Bussum, telefoon 02159-18232.

Van haar kunt u ook inlichtingen krijgen over de praktische werkwijze. Vragen als: wat kan ik van gasten verwachten? Wat ben ik aan gasten verplicht? zullen we onder ogen zien.
Er zal enige moed voor nodig zijn om onbekende mensen zo te ontvangen. Maar wie op het IHEU-kongres heeft ervaren, of uit de verslagen heeft begrepen, hoe verfrissend en inspirerend het kontakt met buitenlandse geestverwanten werkt, zal zich zeker willen inzetten voor dit stukje verwerkelijking van menselijke verbondenheid.

Gesprek op zolder

Om verder te gaan, waar we de vorige keer gebleven waren...
Aan de universiteit van Amsterdam is de laatste kwart eeuw ook niet alles het zelfde gebleven. Ik heb de oude aula niet eens terug kunnen vinden. Maar, nog aangespoord door de oude professor, die zei dat je àchter de dingen moest komen, ben ik op zoek gegaan en vond toen op zolder, helemaal achteraan, stoffig en wel Pallas Athene weer.

Ze verwachtte me al, want het vorige nummer van Humanist was ook snel op de rommelzolder terecht gekomen en daar had ze gelezen, dat ik komen zou. Ze herinnerde zich dat college nog wel vaag, al had ze op dat plekje van haar heel wat colleges over zich heen moeten laten gaan.
Ze zei, dat alles wat de professor gezegd had over beheersen en toepassen haar als Griekse Godin niet zo erg had aangesproken. Wel het verhaal over theorie. Ze begreep ook, dat ik wel eens iets meer wilde horen over haar opvatting over de relaties tussen wetenschap, religie en leven.

Voor haar gevoel hadden de moderne Westerse mensen geprobeerd van twee walletjes te eten. Wetenschap was gebruikt als beheersinstrument, voor min of meer toevallige behoeften aan grotere mobiliteit, verbeterde communicatie, verhoogde opbrengst en versnelde verwerking. Voor haar gevoel was daardoor de wereld hier en daar nogal vervelend verwetenschappelijkt. Door wetenschap zo te gebruiken, was voor de gewone man veel in zijn omgeving eerder onbegrijpelijk dan begrijpbaar geworden. Hij was wel machtig, maar niet echt, doordat hij zo veel meer begreep. Toen ze zag, dat ik het ook niet helemaal begreep, greep ze naar een modern beeld en zei: zo iets als een man zich voelt, die in een krachtige nieuwe auto zit, waarvan hij de bediening nog niet onder de knie heeft.
Het verwetenschappelijken van de wereld had haar niet helemaal altijd aantrekkelijker gemaakt. Tegelijkertijd had het verwereldlijken de wetenschap niet altijd goed gedaan.
Was de professor nu in toga of in overall?
Het andere walletje was er onmiskenbaar ook. De wetenschap met de pretentie van waarheid, rationaliteit en logica, hoog tronend boven de (misschien wel mede door haar geschapen) verwarringen van alle dag. Misschien was dat beeld haar wel liever, het paste meer bij haar opvatting van het Goddelijke.

We hebben nog gezellig wat door gepraat op zolder. Maar u begrijpt wel, dat ik als humanist mijn opvattingen over wetenschap niet werkelijk kan halen bij Godinnen op rommelzolders. Wat zou een humanist in wetenschap zien? Toch vooral een praktisch hulpmiddel? Of toch een kenmiddel van hogere orde? We hebben vooraanstaande humanisten met eigen leeropdrachten. Zou één van hen, deze kolom niet een keertje van mij over willen nemen? Om er het zijne van te zeggen?

P. Thoenes

Persoonlijk ben ik niet zo dol op dat verabsoluteren van de resultaten van de wetenschap tot een soort van autonoom waarheidscriterium. Wetenschap als nieuwe godsdienst.
Ik zou het niet werkelijk leuk vinden, als ze baas in huis werd. Zoals ze nu is, is ze al te streng en soms wel erg bazig en onbegrijpelijk. Maar als we haar als dienstmeisje gebruiken, is het ook niet altijd een succes.
Is er eigenlijk een humanistische opvatting over een aardige vorm van samen wonen? Ik houd mij aanbevolen voor een gesprek op welke zolder ook.

P. Thoenes

Ten afscheid

In de marge van mijn overige werkzaamheden heb ik de redactie van „Humanist" gevoerd.
Zomer 1972 stond het Verbond op het punt van start te gaan met „Humanist"-nieuwestijl, alsmede met een groots opgezette ledenwerfactie. De zojuist benoemde redacteur Van Galen Last kwam in conflict met het hoofdbestuur en trad terug.
In deze noodsituatie bood ik het hoofdbestuur aan enkele nummers van „Humanist" te verzorgen. Gezien dit laatste leek het feit dat de hiervoor benodigde tijd van de toch al schaarse vrije uurtjes af moest, overkomelijk. Zo althans, presenteerde ik het aan het kind van de rekening, mijn dochtertje Kiki.

Die paar weken zijn tot bijna 2½ jaar uitgegroeid en de lezer zal zich kunnen voorstellen, dat ik daarom blij ben met ingang van 1 januari a.s. het redacteurschap aan een professionele kracht, mevrouw J. Mijs, te kunnen overdragen.

Anderzijds neem ik toch met een beetje weemoed afscheid als redacteur, omdat ik er wel voldoening in heb gevonden.

Graag maak ik van de gelegenheid gebruik de lezers die mij de afgelopen jaren kritisch, dan wel met instemming hebben begeleid, daarvoor hartelijk dank te zeggen. Het heeft mij weer wat geleerd over de aard van het Nederlandse volk en het humanistische deel ervan in het bijzonder. Dank ook aan mijn vrouw Betty, die zo vaak en voorbeeldig een tekortschietende vader verving.

Tenslotte wens ik reeds thans alle lezers fijne feestdagen en een in alle opzichten voorspoedig 1975.

Fiege

NIEUWE LEDEN
blijven zéér dringend nodig...

Mocht U tot dusverre geen gelegenheid hebben gehad Uw steentje bij te dragen, doe het dan nu ... Win er nog deze week een lid bij!

Wanneer U ons de adressen van belangstellenden levert, zenden wij ze gaarne alle gewenste informaties.

Kommunes hebben dezelfde problemen als gezinnen

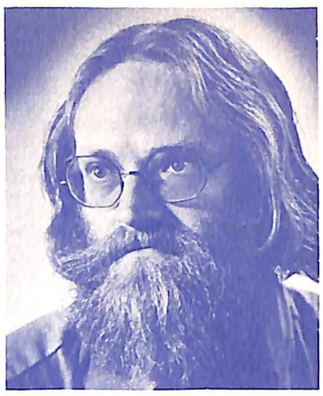

Ruut Veenhoven

De belangstelling voor kommunale samenlevingsvormen is sterk toegenomen. Kommunes vormen een dankbaar onderwerp voor nutsavonden en studentenskripties en opiniebladen hebben verscheidene artikelen over alternatieve leefvormen gepubliceerd.
Wat het meest opvalt is niet het behandelde verschijnsel zelf, maar de onevenredig grote publiciteit daarover. Er wordt veel over kommunes gepraat en geschreven terwijl er feitelijk maar erg weinig kommunes bestaan. Het is niet overdreven als ik zeg dat het laatste jaar in Nederland het aantal publikaties over kommunes tien maal zo groot is geweest als het aantal funktionerende leefgroepen. Ik kan zelfs nog sterkere voorbeelden noemen.
De kommune-onderzoeker Van Ussel kon een jaar na de grote publiciteit over de Berlijnse socialistische studentenkommunes in die stad niet één kommune meer vinden.
In Engeland kon de redaktie van een regelmatig verschijnend kommunetijdschrift niet één adres noemen.
Nu, enige tijd later, is die situatie niet veel anders. Er zijn iets meer kommunes gekomen en de belangstelling is iets geluwd. Maar de verhouding is nog steeds onevenredig.
Hier is iets merkwaardigs aan de hand. Er is grote belangstelling voor iets wat er nauwelijks is en ondanks die belangstelling heeft het verschijnsel geen grote vlucht genomen.

Symptoom van ontevredenheid

Deze situatie doet veronderstellen dat het kommune-idee de mensen wel aanspreekt, maar dat het in de praktijk brengen daarvan op moeilijkheden stuit. De mensen willen kennelijk wel wat anders, maar zien het in een kommune uiteindelijk toch niet zitten.
Van Doorn heeft in dit verband gezegd dat kommunes eerder een symptoom zijn van maatschappelijk disfunktioneren dan een werkelijk alternatief voor de huidige orde. Hij gelooft niet dat door middel van een verbreiding van kommunale samenlevingsvormen voldoende antwoord kan worden gegeven op de bestaande problemen.
Ik deel deze visie in grote lijnen. In het navolgende hoop ik duidelijk te maken waarom.

Onvrede met het gezin

Ik heb sterk de indruk dat de belangstelling van vandaag sterk gevoed wordt uit onvrede met het gezin. Er worden erg veel bezwaren genoemd tegen de gezinsvorm zoals wij die kennen. Het gezin beperkt ons in onze vrijheid, het belemmert ons in seksuele uiting en in het leggen van affektieve relaties. Het gezin isoleert ons. Isoleert ons van vrienden, kollega's en zelfs van familie. Het gezin isoleert ons ook van de samenleving als geheel, waar we alleen nog maar komen om ons brood te verdienen.
Het gezinsideaal dat nu gangbaar is, is ook erg onrealistisch: het zoete beeld dat wij van anderen en via massamedia krijgen aangereikt klopt niet met de feitelijke problemen. Dit schept teleurstelling en verwijt ten aanzien van zichzelf en huwelijkspartner.
Als bezwaar van het gezin wordt ook genoemd dat het helpt een onrechtvaardige samenleving in stand te houden. Het gezin zou de drang tot konsumptie doen toenemen en kinderen opvoeden tot autoriteitsgerichte produktieslaven.
Zo worden er wel meer bezwaren ingebracht: dit is maar een greep.

Vraag is dan natuurlijk of die bezwaren zich ook in de praktijk manifesteren; of het werkelijk wel zo erg is. Die vraag moet helaas bevestigend beantwoord worden.
Hoewel niet duidelijk aantoonbaar is of alle genoemde bezwaren inderdaad ook een rol spelen, is het zonder meer duidelijk dat momenteel erg veel mensen in en door het gezin waarin zij leven kapot worden gemaakt. Men behoeft maar een psychiatrisch handboek op te slaan om te zien op hoeveel manieren en hoe vaak mensen door deficiënte gezinsrelaties ongelukkig worden gemaakt.
Inkonsistente bejegening van kinderen, double-bind relaties, overprotektie, zondebokvorming, machtsstrijd, verzwegen ruzies enz. vormen de bron van naar duur en verschijningsvorm sterk variabele pathologieën.
Hoe groot de rol van het gezin daarbij is en hoe problematisch het gezinsleven voor de meeste mensen wel is, blijkt uit het onderzoek van Aakster via een representatieve steekproef onder de Nederlandse bevolking. Niet minder dan 25 pct. van de respondenten rapporteerden ernstige relatieproblemen in het gezin waarin zij zijn grootgebracht.
De aanwezigheid van relatieproblemen in het gezin van herkomst toonde een sterk verband met stoornissen in het psychisch en lichamelijk funktioneren. Mensen die het thuis moeilijk hadden gehad, vertoonden meer hartklachten, meer buikklachten, meer depressies, meer nervositeit en ervoeren aanmerkelijk meer problemen in het kontakt met andere mensen.
Als het gezin zo problematisch blijkt, ligt het voor de hand dat men om gaat zien naar betere alternatieven: vandaar de belangstelling voor kommunes.

Tekorten van gezin of samenleving

Uit het feit dat het gezin problematisch funktioneert mag niet zonder meer gekonkludeerd worden, dat het instituut als zodanig niet deugt en dat ieder alternatief beter is. We moeten ook kijken naar de kontekst waarin het gezin funktioneert. Ook daar kunnen oorzaken van het kwaad liggen.
Bekijken we het gezin op die manier dan valt op dat het huidige gezin een groot aantal sterk verschillende funkties moet verzorgen; funkties die in vroeger tijden door heel andere maatschappelijke instituties verzorgd werden.
Het gezin zoals we dat nu kennen bestond tweehonderd jaar geleden nog vrijwel niet. Men trouwde veel minder en het huwelijk had een andere inhoud dan nu.
Funkties die het gezin verzorgt, zoals opvoeding, bewassing, verzorging, vrijetijdsbesteding, bieden van bescherming en affektie enz. werden in veel sterkere mate vervuld door de buurt, de kroeg, de kerk en andere verbanden.
De samenleving had in die tijd veel meer voorzieningen te bieden op het vlak van niet-instrumentele intermenselijke relaties. Meer leven op straat, een ontwikkelder kroegleven, meer volksfeesten, kontakt met andere mensen werden gewaardeerd omwille van het kontakt zelf en veel minder dan nu het geval is ondergeschikt gemaakt aan instrumentele doelen: vooral op het ekonomische vlak. Om het bekende kliché maar weer eens te gebruiken: de samenleving van vroeger vormde meer een „Gemeinschaft" terwijl zij door de industriële revolutie steeds meer de vorm ging aannemen van een „Gesellschaft" waarin het gemoedelijke onderling kontakt steeds meer plaats maakte voor onpersoonlijke instrumentale relaties. Juist in deze tijd van ontwikkeling van Gemeinschaft naar Gesellschaft is het moderne gezin ontstaan. Naar mijn idee is het gezin niet louter een gevolg geweest van deze ontwikkeling maar heeft het gezin de afbraak van de Gemeinschaftliche samenleving ook bevorderd.
Enerzijds heeft de industriële revolutie het ontstaan van het gezin bevorderd doordat de oude agrarische struktuur doorbroken werd en doordat de industrie een grotere mobiliteit eiste dan waaraan de grotere leefverbanden zoals de Groszfamilie konden voldoen.
Anderzijds echter is door het ontstaan van

(vervolg op pag. 9)

Nationale konferentie Overlevingsproblematiek

van het Humanistisch Verbond

op zaterdag 8 en zondag 9 februari 1975 in het Groothandelsgebouw te Rotterdam.

voorlopig programma

Zaterdag 8 februari

's morgens:

(1) Mevrouw Irene Vorrink, Minister van Volksgezondheid en Milieuhygiëne zal de konferentie openen met een rede waarin zij haar visie op het (te voeren) beleid uiteen zet.

(2) Vervolgens zal de problematiek die de Club Van Rome aan de orde heeft gesteld door een terzake kundig spreker worden toegelicht.

's middags:

(3) Er zullen dan drie sub-thema's aan de orde komen:
- **Bevolkingspolitiek**
  Inleider: Dr. Ir. H. Hoestra
- **Naar een ekonomie van materiële versobering**
  Inleider: Dr. R. Huetink
- **Eko-ethiek: kontouren van een toekomstige maatschappelijke leefwijze**
  Inleider: Prof. Dr. P. Thoenes.

's avonds

(4) Films, boeken, affiches, tentoonstelling: „Samen overleven"; gelegenheid tot informatie, contacten.

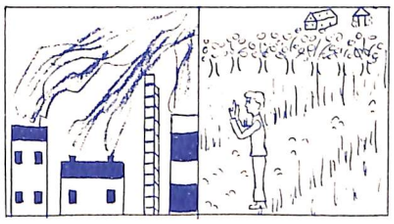

Zondag 9 februari

's morgens

(5) Bespreking door de deelnemers, in drie groepen, van het ekologievraagstuk. Doel: het formuleren van een aantal beleidsadviezen.

's middags

(6) Samenvatting van de konklusies door Prof. Dr. Enno Hommes.

(7) Prof. Dr. Johann Galtung, Zweeds socioloog van wereldfaam, heeft in principe toegezegd zijn mondiale visie op de overlevingsproblematiek te geven.

Aanmelding voor deelneming: Uitsluitend schriftelijk. Gezien de beperking die een zinvolle gedachtenwisseling aan het aantal deelnemers oplegt, wordt men verzocht slechts in te schrijven wanneer men aan de gehele konferentie wil deelnemen.
Registratie vindt plaats in volgorde van binnenkomst totdat het maximaal aantal te plaatsen deelnemers is bereikt.

Kosten: De toegang tot de konferentie is gratis. Reis- en verblijfkosten komen uiteraard voor rekening van de deelnemers.

GEESTELIJKE VERZORGING

Bejaarden bestaan niet

We zijn allemaal mensen. En om dat te blijven, ook als je oud wordt, moet je kunnen meedraaien in wat er gebeurt. Niet als een aparte groep bijeenwonen in tehuizen, maar blijven blootstaan aan de uitdaging om alles zelf te doen, mét anderen.
Alleen als noodoplossing zijn tehuizen aanvaardbaar. Van die nood kan een deugd gemaakt worden door tehuizen te democratiseren tot plaatsen, waar mensen opnieuw mogelijkheden ontdekken; mogelijkheden soms zelfs tot terugkeer naar een eigen woning, alleen of in groepsverband. Aldus enkele gedachten uit het manifest van de Jong-Oud-Trust: „Mensen horen niet in instituten. Bejaarden zijn mensen." Te bestellen met *f* 1,— op giro 582000, Humanitas, Amsterdam.

Dolkstoot?

Zo heb ik bovenvermeld manifest horen noemen. Een dolkstoot in de rug van allen die zich hebben ingezet voor de woonsituatie van mensen, die door ouderdom gehandicapt raken. Die teveel worden voor hun omgeving, en hun omgeving teveel voor henzelf. Of die niemand meer hebben.
Er is in dit opzicht groot werk verricht. Met name door de Humanistische stichting voor huisvesting van bejaarden. Zie de brochure „25 jaar H.S.H.B.", (te bestellen à *f* 3,50 op giro 557501, HSHB, Amsterdam).
Een levende ontwikkeling blijkt uit die brochure. Eerst het zoeken van veiligheid, in vrijheid temidden van gelijkgezinden. Later, naast verzorgingstehuizen, de wooncentra: met bepaalde voorzieningen, onder behoud van zelfstandig wonen. Thans het projekt „Nieuwe Stijl": Paviljoenwoningen, niet in een bejaardenwijk apart, maar in de woonkernen van stad of dorp. Vlakbij de voorzieningen van ontmoeting, verzorging en sociale creativiteit.
Gegeven deze progressie, lijkt het me niet dat de HSHB zich door de Jong-Oud-Trust aangevallen hoeft te voelen.

Allebei en nog wat

We hebben beide nodig. Voorzieningen op grote schaal voor mensen die gehandicapt zijn, dikwijls door ouderdom. Voorzieningen gericht op vrijheid en maatschappelijke inzet; door een telkens verder gaande aanpak. – Zoals de HSHB doet.
En tegelijk de principiële schreeuw, hoe ook eenzijdig en onafgewerkt, tegen de apartheid van bejaarden als groep. De schreeuw om een andere tendens in heel ons leven met elkaar. – Zoals de Jong-Oud-Trust doet.
Misschien is die schreeuw nog niet radicaal genoeg. Het manifest spreekt over „de mens als uitgangspunt, democratisering, tot het eind van zijn dagen zich welbevinden."

(vervolg op pag. 9)

van wingewest tot ontwikkelingsland

ONTWIKKELINGS

verleden

Voor de Tweede Wereldoorlog waren de huidige ontwikkelingslanden afhankelijke koloniën, ofwel wingewesten, zoals ze toen soms zonder schaamte werden genoemd. Het bezitten van koloniën was inderdaad een zeer winstgevende zaak. Zo beleefde Holland ten tijde van de Verenigde Oost Indische Compagnie, die in Indonesië het leveringssysteem had ingevoerd, haar Gouden Eeuw. Het kultuursysteem, dat later door de Staat der Nederlanden in hetzelfde land werd toegepast, bracht in de ca. 40 jaren van haar bestaan, maar liefst *f* 823 miljoen winst op. Hiermee kon de handels- en scheepvaartpositie van Nederland, die door Europees oorlogsgeweld een geduchtige knauw had gekregen, aanzienlijk worden versterkt. Rond de laatste eeuwwisseling werden de plantages voor een groot deel overgenomen door Nederlandse particuliere ondernemingen en begon men voor het eerst met kapitaalinvesteringen, vooral in de suikerindustrie. In 15 jaar tijds werd de suikerexport verdubbeld, die van thee vervijfvoudigd. In de daarop volgende 10 jaar werd de export van beide produkten nog eens met 100% vergroot. De Grote Depressie van 1929 maakte een einde aan deze voor het Nederlandse bedrijfsleven zo lukratieve bezigheid.

Nederland had zeker niet het alleenrecht voor deze zuiver commerciële benadering ten aanzien van de koloniën. Deze handelswijze werd door alle koloniale mogendheden toegepast. Met de grote winsten die naar de moederlanden vloeiden, kon een stevige basis worden gelegd voor de huidige industriële en welvarende Westerse ekonomie en voor het Westerse wereldomvattende handelssysteem.

Het laat zich raden wat de gevolgen van de Westerse aktiviteiten in de koloniën betekenden voor de bevolking in die landen. Voor de komst der kolonialisten kenden deze landen een traditioneel ekonomisch systeem, dat in de primaire levensbehoefte van de konstant blijvende bevolking kon voorzien, een agrarische ekonomie. In de maatschappelijke struktuur stond de groep, het groepsdenken en -handelen voorop. Het beleid der kolonialisten maakte een einde aan dit al. De Westerse handelsekonomie werd ingevoerd, evenals Westers kapitaal, Westerse technologie, Westerse bestuurlijke methoden en Westers individualisme. Deze gedwongen totale oriëntatie op het Westen betekende een grote aanslag op de eigen kultuur van de koloniën. Het traditionele dorpsleven desintegreerde en de veelal pluriforme maatschappijen werden uit hun evenwicht gebracht. De Westerse wetgeving bracht fysieke veiligheid, maar de sociale zekerheid ging voor de bevolking verloren. Het bestuur was in handen van de kolonialisten. Van inspraak of medezeggenschap van de bevolking in het reilen en zeilen van hun maatschappij was geen sprake. De medische en hygiënische omstandigheden werden verbeterd. Deze hadden een geweldige bevolkingsexplosie tot gevolg. In Indonesië bijvoorbeeld vertwaalfvoudigde zich de bevolking in 140 jaar tijds. Deze explosie bracht de koloniën in grote moeilijkheden. Niet alleen veroorzaakte het bestuurlijke problemen, problemen, maar het had tevens tot gevolg, dat het land, dat in bezit was van de agrarische bevolking zelf, versplinterde en dat het aantal landloze boeren snel toenam. De ekonomische onafhankelijkheid en het voedseltekort werden groter; de kloof tussen kolonisator en gekoloniseerde werd wijder en wijder. In het begin van deze eeuw ontstond hierover onrust bij de kleine Westers geschoolde elite in de koloniën. Het nationalisme deed zijn intrede. Deze ontwikkeling werd nog versterkt, toen na de Eerste Wereldoorlog de Europese landen zich hier enigermate voor openstelden. Zo zei de Nederlandse minister van Koloniën in 1918, dat het koloniale beleid erop gericht zou zijn zoveel mogelijk de Indonesiërs te betrekken bij de ontwikkeling van de Indonesische bronnen. Het onderwijs zou zich ten doel stellen de Indonesiërs zich zelf te leren helpen. Zodoende zou, aldus de minister, geleidelijk een basis voor zelfbestuur worden gelegd. Maar in de daarop volgende jaren verstevigden de Nederlanders in feite hun greep op het bestuur en de ekonomie in Indonesië.

De roep om zelfstandigheid in de koloniën werd steeds luider. Na de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog konden de koloniale mogendheden niet langer ogen en oren gesloten houden en velen koloniën verkregen staatkundige onafhankelijkheid. Een zonder meer afstoten van de koloniën zou de geteisterde Westerse ekonomie niet kunnen verdragen. En zo stelden de toenmalige grootmachten alles in het werk om het opengevallen machtsvacuum op te vullen. De leningen die werden verstrekt, de handelsovereenkomsten die werden gesloten, de adviseurs die werden gestuurd, hadden uiteindelijk ten doel de donorlanden zelf ekonomisch voordeel op te leveren. Naast de regeringen in het Westen opereerden allerlei hulporganisaties, die de problematiek vanuit de alom geldende norm van liefdadigheid benaderden. Dit waren met name religieuze organisaties. In het begin van deze eeuw zwermden missie en zending op grote schaal over de aardbol uit om het evangelie te verspreiden onder hun heidense broeders en zusters in de dorpen in de koloniën. Deze invasie versterkte de aanslag op de traditionele kultuur in die landen. Nog steeds zijn deze poltiek-commerciële en religieus-charitatieve vormen van hulp wijdverspreid. Pas in de laatste jaren is een vorm van hulp ontstaan, die gebaseerd is op erkenning van het recht van de bevolking in de Derde Wereld om zich te ontplooien tot volwaardige burgers en om zich een onafhankelijke, eigen plaats te verwerven in de wereld. Hoe die burger en die plaats eruit moeten zien, wordt, veelal zonder de betrokkenen zelfs te horen, door de Westerse hulpverleners bepaald en ook de hulpprogramma's worden door hen opgesteld.

heden

Over het algemeen is de leidraad voor de door het Westen bedreven hulp het eigen Westerse ontwikkelingspatroon. Men was van mening, dat toepassing van dit patroon ook elders zonder meer suksesvol zou zijn. Men ging eraan voorbij, dat juist door het ontstaan en bestaan van de Westerse eko-

SHULP

nomieën er een wereldstruktuur tot stand gekomen was, die een analoge ontwikkeling in de Derde Wereld onmogelijk maakte. Bovendien hield men nauwelijks rekening met de in de ontwikkelingslanden heersende omstandigheden en de daar traditionele kultuurpatronen. Men ging er vanuit, dat de enige manier voor de ontwikkelingslanden om aan de vrije wereldekonomie te kunnen gaan deelnemen een snelle overgang naar industrialisatie moest zijn. Opbouw van modern uitgeruste industriële komplexen zou de ontwikkelingslanden het meeste profijt opleveren. Maar bijna geen enkel land heeft kunnen industrialiseren zonder eerst in de eigen agrarische behoeften te kunnen voorzien. Deze essentiële fase werd in de Westerse hulpprogramma's niet opgenomen en mislukkingen bleven derhalve dan ook niet uit.

Het ontbreekt de ontwikkelingslanden aan de financiën die nodig zijn voor de opbouw van industrieën – deze zijn veelal kapitaalintensief – en zij zijn gedwongen grote leningen af te sluiten. De schuldlasten groeien en daarmee de ekonomische afhankelijkheid. De veelal door het Westen vastgestelde grondstoffenprijzen en de hoge tariefmuren maken het de ontwikkelingslanden onmogelijk te konkurreren op de vrije wereldmarkt. Het merendeel van de bevolking in de ontwikkelingslanden zijn arme agrariërs en kleine ambachtslieden, die de stap naar de moderne industrie en gemechaniseerde landbouw niet kunnen maken. Het ontbreekt hen aan de kennis en de financiële middelen. De industriële projekten zijn lange termijn projekten, die slechts een kleine elite ten goede komen. Door het falen van het industrialisatiebeleid neemt de honger, de armoede en de werkloosheid onder de plattelandsbevolking toe. Velen trekken naar de grote steden. Maar de gemechaniseerde industrie kan hen niet absorberen en zij komen terecht in de zich snel uitbreidende krottenwijken. De produktie in de landbouw blijft konstant of neemt zelfs af, terwijl de bevolking toeneemt. En zo wordt de kloof tussen rijk en arm groter. De donorlanden, zoals dat in de tegenwoordige terminologie heet, zijn teleurgesteld. Het publiek noemt ontwikkelingshulp geldverspilling en de Westerse regeringen verwijten de ontwikkelingslanden gebrek aan waardering. De algemene bereidheid om ontwikkelingshulp te bieden neemt af en in sommige rijke landen gaat men zelfs over tot inkrimping van de hulpprogramma's. De apathie verwekkende armoede en honger en de strukturele werkloosheid in de Derde Wereld bestempelt men in het Westen als een gevolg van domheid en luiheid van de bevolking. Bij de konklusies, die het Westen trekt ten aanzien van de resultaten van de hulp, zou het meer bescheidenheid in acht moeten nemen ten aanzien van eigen deskundigheid en een grotere eerlijkheid moeten betrachten in de analyse van de feiten.

De ontwikkelingslanden zijn zich bewust, dat er veranderingen zullen moeten plaatsvinden in de eigen maatschappij. Zij weten ook, dat als zijzelf geen veranderingen invoeren, die hen van buitenaf zullen worden opgedrongen. Maar zij willen hun eigen identiteit bewaren. Zij willen geen paternalistische ontwikkelingshulp, die een grote aanslag op hun kultuurgoed met zich brengt. Door een naïef superioriteitsgevoel gepaard gaande met te weinig kennis en begrip omtrent de kultuur van de ontwikkelingslanden is door de hulpverleners reeds grote schade aangericht en is in vele gevallen een kultuurvacuum ontstaan. Vanuit dit vacuum zullen deze landen er nooit in slagen hun ekonomische afhankelijkheid te doorbreken. De ontwikkelingslanden hebben steun nodig. Maar zij willen ontwikkelingssamenwerking op basis van rechtvaardigheid en gelijkgerechtigheid. Zij willen zelf hun behoeften bepalen, zelf hun programma's opstellen en uitvoeren.

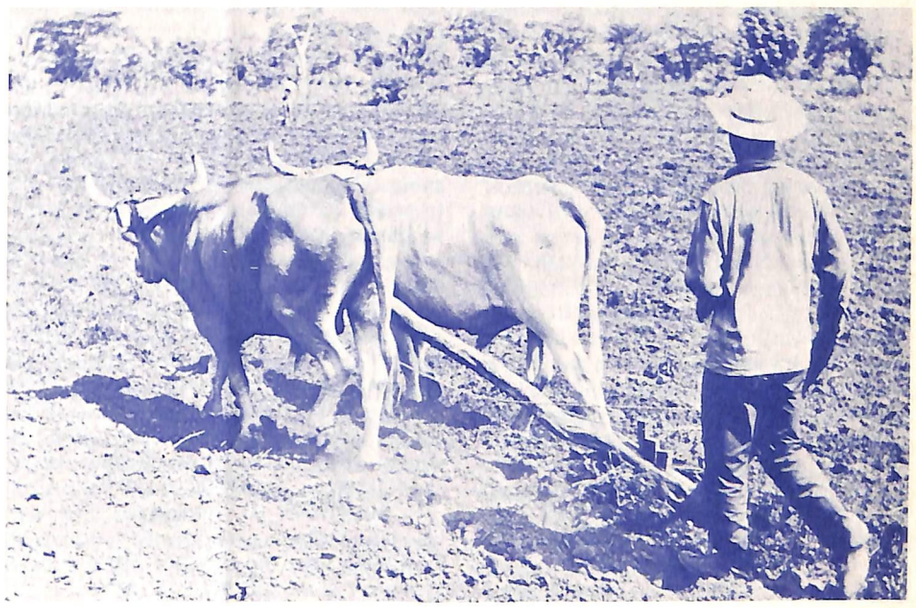

toekomst

In vele van de landen in de Derde Wereld zijn ontwikkelingsorganisaties ontstaan, die verbetering van de situatie van de lokale bevolking ten doel hebben. Zij kennen die situatie, zij spreken dezelfde taal als de agrariër, die zij vanuit zijn eigen kultuur kunnen benaderen. Ook bij agrariërs en de kleine ambachtslieden zelf worden pogingen ondernomen zich te organiseren met het doel hun levensomstandigheden te wijzigen. Zij stellen daarbij allerlei kleine projektprogramma's op, die zij met behulp van autochtone hulporganisaties ten uitvoer trachten te brengen. Deze projekten beogen direkte verbetering van de socio-ekonomische situatie, waarin zij verkeren. Dat wil zeggen, dat men zich koncentreert op de landbouwsektor. Verhoging en verbetering van de produktie in de landbouw is de enige manier om voor velen daadwerkelijk en direkt een stijging in de inkomsten te bewerkstelligen. In de gebieden waar deze mikroprojekten worden uitgevoerd neemt de werkloosheid onder de agrariërs af en de migratie van het platteland naar de steden vermindert. Er ontstaat daar op het platteland een vraag naar ambachtslieden, timmerlieden, metselaars en andere vaklieden. De voedselschaarste wordt weggenomen. Zodoende wordt de kloof tussen de relatief rijke steden en het arme platteland kleiner. Zo kreëert men een binnenlandse markt, zo kreëert men een middenstand. Pas als die ontwikkeling suksesvol verloopt, is industrialisatie mogelijk. Het uitbouwen van de bestaande landbouwekonomie is zowel praktisch als ekonomisch de enige reële weg naar een rechtvaardiger en menselijker bestaan voor de bevolking in de Derde Wereld.

Verbetering van de landbouw is alleen mogelijk door middel van aangepast en doelgericht onderwijs. De agrarische bevolking is voor het merendeel ongeschoold, analfabeet en ondervoed en bovenal ook konservatief. Tot nu toe heeft men getracht hen te persen in het Westerse onderwijssysteem en is men hen te lijf gegaan met Westerse schoolboeken. De behandelde onderwerpen waren voor de agrariërs niet alleen vaak onbegrijpelijk, maar ook totaal irrelevant. Er bestaat nu een tendens in te haken op de bestaande waardensystemen en vaardigheden. Er is een begin gemaakt het vakonderwijs zó in te richten, dat uitvoering van het geleerde zowel wat werkgelegenheid als wat de financiële positie van de boeren en ambachtslieden betreft ook haalbaar is. Het kwam in het verleden maar al te vaak voor, dat men na het beëindigen van de opleiding in de gekozen sektor geen werk kon vinden of dat toepassing van bepaalde werkmethoden grote investeringen in machinerieën e.d. vereisten, die de plattelandsbevolking ten enen male niet kon opbrengen. Nu past men technologie op dorpsniveau toe. In het algemeen kan men stellen, dat mikroprojekten op grass root level alleen kans van slagen hebben als zij eenvoudige en goedkope veranderingen voorstaan, die door de bevolking zelf worden gedragen. De politieke konstellatie is door de bovengeschetste historische ontwikkeling niet ideaal om kontinuïteit van de uitbouw van de landbouwekonomie te waarborgen. Maar er zijn ontwikkelingslanden waar men zoekende is naar een eigen staatkundige vorm, voortvloeiend uit en gebaseerd op respekt voor eigen historie en kultuur. De volgende uitspraak van President Julius Nyerere van Tanzania is hier een voorbeeld van: „Wij Afrikanen hebben er net zo min behoefte aan te worden „bekeerd" tot het socialisme als te worden „onderwezen" in de democratie." Vele van de landen in de Derde Wereld sluiten zich ten dele af van de Westerse systemen, zoals die door hulpverlening, commercie, toerisme, oorlogen en wat dies meer zij op hen afkomen.

Steun hebben zij nodig, maar zij aksepteren die alleen komende van organisaties, die respekt en begrip tonen voor de kultuur in de ontwikkelingslanden en de uitvoer van hun beleid daarop ook gebaseerd hebben.

Cora Ouweleen,
Stafmedewerkster HIVOS.

Signalement

Twee jaar geleden schreef C. J. H. Schuyt een dissertatie over „Recht, orde en burgerlijke ongehoorzaamheid". In „Ekonomisch-statistische berichten" (24/7) wijdde prof. J. P. Hoefnagels een artikel aan een aspekt, dat bij de aanhangers van de burgerlijke ongehoorzaamheid weinig aandacht heeft gekregen, nl. het misbruik van de term „burgerlijke ongehoorzaamheid". Hij schreef o.a.:
„Er zit een aantrekkingskracht in de term. Allerlei vormen van wetsovertreding worden door de term min of meer gebagatelliseerd c.q. linguïstisch gesanktioneerd: de overtreder is geen misdadiger maar een ongehoorzame burger. Linguïstisch een interessant verschijnsel. De diefstal van 27 miljoen in Londen heette „de treinroof", de diefstal van eenzelfde bedrag in de bankwereld in die periode heette „een financiële manipulatie". Met name als het witteboorden-kriminaliteit betreft, ontstaat de behoefte aan bedekkend woordgebruik: steeds wordt gesuggereerd dat dit geen „echte" misdaad is.
„Blue-collar-crime" (inbreken, stelen) is „echt", „white-collar-crime" (7 ton gif per dag spuiten, 5 ton belasting verduisteren) is „niet echt". De bromfietsendief aanvaardt dat hij voor de strafrechter komt en zo tot misdadiger wordt benoemd. De „white-collar-criminal" die vervolgd wordt aanvaardt het niet, gaat hierom zelfs spreken van „een politiestaat" (aldus de vertegenwoordiger van een verzekeringsmaatschappij in maart 1974 verdacht van tegenwerken van de fiskale opsporingsdienst). Het meten met twee maten is een symptoom van een „white-collar"-maatschappij.

Misdaad blijft een benoemingsproces: wie benoemt, heeft macht en de machtige benoemt. „Als ik een woord gebruik", zei Humpty Dumpty op een wat minachtende toon, „dan betekent het niets anders dan ik bedoel. Niet meer en niet minder". „Het is de vraag of je woorden zoveel betekenissen tegelijk kunt geven", zei Alice. „Het is de vraag", zei Humpty Dumpty, „wie de baas is. Dat is alles". (uit Caroll: Alice in Wonderland).

In hetzelfde tijdschrift, (21/8) schreef L. Hoffman een beschouwing over nivellering in de ether en in de pers. Hij vreest, dat er straks één Nederlandse massakultuur zal ontstaan. Ook de dag- en weekbladen zijn druk aan het nivelleren:
„Ze zoeken allemaal de grootste gemene deler en worden daardoor een smakeloos massaprodukt: geen kommunikatie meer, maar ontspanning, d.w.z. buitennissige verhalen en een eigen sportkultus. De bladen raken zodoende hun voorlichtende taak kwijt. Vervolgens raken zij aan de grond: zij verliezen hun specifieke trekken en de redakties zijn niet in staat op te boksen tegen de bladen die van meet af aan een massaprodukt hebben geleverd."

Bladerend in een aantal op mijn tafel gelegen nummers van het „Hollands Maandblad" trekt een bijdrage van R. Meinsma in het januarinummer over utopieën in literaire vorm mijn aandacht. Hij meent dat het optimistische toekomstbeeld zijn tijd gehad heeft. De pessimistische anti-utopie (men denke aan Orwell, Aldous Huxley Zamjatin) heeft meer toekomst.

Als Multatuli-bewonderaar kan ik het artikel van Paul van 't Veer „Multatuli als romantisch genie" (febr.) niet onvermeld laten. Schr. ziet de auteur van de Max Havelaar onder het gezichtspunt van het fenomeen „genie". Van 't Veer ziet een duidelijk verband tussen het begrip „genie" en de tijdgeest van de Romantiek:
„Op de grens van onze eeuw staan de laatsten der genieën, mensen als Tolstoj en Freud. Is Solzjenitsyn een minder belangrijke schrijver of heeft hij minder inzicht in mens en maatschappij dan Tolstoj? Waarschijnlijk niet, maar een genie heb ik hem toch nooit horen noemen. Waar blijven toch al die knappe kinderen, vroeg Nicolaas Beets zich af. Wij zouden ons kunnen afvragen: waar blijven toch onze genieën? Ze zijn verdwenen, denk ik, met de tijdgeest die ze heeft geschapen. Niet het geniale als uiting van een ongewoon groot talent, niet de geniale schilder, schrijver of zakenman, niet dus de genialiteit van een bepaalde prestatie, maar de persoonlijkheid zelfs als genie en de genialiteit als algemene eigenschap – dat lijkt me een 19e eeuwse vondst, nauw verbonden met de Romantiek, die voor 't eerst zo'n overheersende betekenis toekende aan persoonlijkheden. Het idee van „grote mannen" die met al hun fouten (maar dat zijn geen fouten) en zwakke momenten (maar dat zijn bij hen geen zwakke momenten) onze verering verdienen, is in de Romantiek zo sterk geweest, dat zij het predikaat geniaal aan tijdgenoten en voorgangers met even grote frekwentie ging verlenen als wij nu bezig zijn de grote mannen van dat verleden weer te debunken."

In hetzelfde tijdschrift signaleer ik in het mei/juni nummer nog een lange bijdrage van K. L. Poll „De akademokratie". Ik licht hieruit deze passage:
„In een demokratie komt het wantrouwen voort uit egoïsme en machtsbegeerte en het is gericht tegen het egoïsme en de machtsbegeerte van anderen. Het mooie van het systeem is, dat het een weliswaar labiel, maar lang niet altijd onbevredigend evenwicht weet te veroorzaken tussen al die bedenkelijke drijfveren. Het doet dat door periodieke verkiezingen, meerderheidsbeginsel, machtenscheiding, partijenorganisatie, grondwettelijk vastgelegde vrijheden, een wetgeving waaraan alle burgers zich te houden hebben. Demokratie schept een modus vivendi voor slechte mensen. Het stelsel kweekt op grote schaal onvrede – iedereen voelt zich op zijn tijd hinderlijk gekortwiekt in zijn machtsstreven; die onvrede is een reservoir waar elke anti-demokratische beweging dankbaar uit put –, maar het voorkomt oorlog. Dat is althans de bedoeling en het lukt hier en daar niet slecht.
Voor het algemeen staatsbestuur is het stelsel akseptabel, bij gebrek aan iets beters. Maar voor onderwijs en wetenschap is het dat *niet*. Wanneer namelijk de regels, die voortkomen uit angst, egoïsme en machtsbegeerte, het universitaire leven gaan beheersen, breken de vertrouwensrelaties waarvan onderwijs en onderzoek het moeten hebben. Zoals het vertrouwen in de demokratie gebaseerd is op wantrouwen tegenover elkaar, zo is het intellektuele wantrouwen gebaseerd op vertrouwen in elkaar. Het intellektuele wantrouwen richt

P. Krug

zich op vergissingen, onnauwkeurigheden, inkonsekwenties. Het demokratische wantrouwen richt zich op bedrog, machtsmisbruik, uitbuiting. Dat is een groot verschil. De akademische kritiek gaat uit van een gemeenschappelijke liefde voor het vak dat studenten, docenten en onderzoekers vrijwillig hebben gekozen. De demokratisering van de universiteit doet dat vertrouwen en die liefde slinken. Het demokratische wantrouwen gaat de plaats innemen van het intellektuele. Niet de kritische beoordeling van de intellektuele prestaties staat dan centraal, maar de taxatie van elkaars politieke machtsposities."

Opmerkelijk vond ik ook een beschouwing van D. L. Couprie in NRC-Handelsblad van 9 september, die in een rede voor de Leidse Universiteit zijn gedachten weergaf over demokratisering en macht:
„Het eerste is dat sinds de dood van God geen enkel mens waaraan dan ook het recht kan ontlenen macht over anderen uit te oefenen, over hen te heersen of over hen te beslissen. Dat staat lijnrecht tegenover Nietzsches stelling in politicis:
„Wir glauben nicht an ein Recht, das nicht auf der Macht ruht, sich durchzusetzen". Voor Nietzsche is heersen het natuurlijk recht van de sterkere. De meest fundamentele opmerking daartegenover lijkt mij, dat het wegvallen van de Absolute Machthebber ook het denken van menselijke verhoudingen in termen van macht zijn grond verliest.
Als de mens zichzelf niet meer aan God behoeft te relateren is ook een eigenlijke relatie met andere mensen, in termen van liefde in plaats van macht, weer mogelijk.
Het tweede wat ik mij heb eigen gemaakt is, dat het er voor ieder mens om gaat zichzelf te zijn, trouw aan zichzelf te blijven. Iemand heeft het zo gezegd:
„Het gaat erom dat mensen dichter bij zichzelf komen, bij hun echte gevoelens, bij hun lichaam, bij hun leven en dood om zichzelf te kunnen verwezenlijken". Pas de laatste tijd begin ik de draagwijdte hiervan in te zien. Het wegvallen van God en religie is voorwaarde voor de mogelijkheid om zichzelf niet meer in termen van de Ander hoeven te denken. De dood van God heeft de weg geopend voor eigenlijke, niet ontleende en opgedrongen, gevoelens en beweegredenen.

Maar het is niet alleen de godsdienst, die ons uit onszelf drijft. Ons hele maatschappelijk leven is vol van situaties die erop zijn aangelegd onszelf op te geven en onze eigenwaarde aan iets anders dan onszelf te ontlenen. Het veelvuldig mechanisme om de mens zijn eigenlijkheid te ontnemen maakt het soms welhaast onmogelijk om te weten wat dat is: jezelf zijn...

(vervolg op pag. 9)

Kommunes hebben dezelfde problemen als gezinnen (vervolg van pag. 4)

het gezin het kontakt op straat en in de kroeg bemoeilijkt: de met de opkomst van het gezin gepaard gaande ontwikkeling van het anti-seksuele syndroom maakt het leggen van seksuele en affektieve kontakten veel moeilijker. Bordelen en badhuizen verdwenen, vriendschappen tussen mannen werden aan zware restrikties onderworpen.

Verschraling van de samenleving

Zo hebben gezin en industrie gezamenlijk bijgedragen aan de vernietiging van allerlei maatschappelijke voorzieningen die we nodig hebben voor onze onontkenbare behoeften op het vlak van interpersoonlijk kontakt, affektie, seksualiteit, geborgenheid en ekspressie van gevoelens.
Ook de voorzieningen voor konkretere menselijke noden zijn geschaad: minder mogelijkheden tot ontspanning, minder hulp van mensen uit de naaste omgeving bij opvoeding van kinderen, ziekte of karweitjes enz.
Al deze voorzieningen moeten nu door het gezin geleverd worden. Dat is erg veel. Te veel eigenlijk. Het gezin is belast met te veel en vooral te veel verschillende funkties. Het gezin is niet gespecialiseerd genoeg om al die funkties evengoed te vervullen. Wat dit betreft is de organisatievorm gezin aan dezelfde wetten onderhevig als een bedrijf of een machine. Als men er veel toepassingsmogelijkheden in wil inbouwen is de kwaliteit van de prestatie op ieder van die toepassingsvlakken meestal minder dan die van een gespecialiseerde organisatie of machine.
Het gezin kan b.v. niet een even ontspannen en uitgelaten sfeer kreëren als een kroeg of een volksfeest kunnen en tevens aan dezelfde emotionele behoefte tegemoet komen waarop de kerk zich gespecialiseerd heeft.
Behalve met een gebrek aan specialisatie wordt het gezin ook gekonfronteerd met de onmogelijkheid om tegenstrijdige voorzieningen te leveren. Het is hoogst problematisch om én een vreedzaam veilig en ontspannen gevoel te garanderen en tevens een uitingsmogelijkheid voor agressie te bieden. Dat kan natuurlijk niet.
Uiting van agressie schaadt het gevoel van veiligheid, brengt het voortbestaan van het gehele gezin en daarmee dat hele pakket van voorzieningen waarvan men afhankelijk is in gevaar. De gevolgen van uiting van agressie zijn dan ook onevenredig groot: niet omdat die impulsen op zichzelf zo destruktief zijn, maar omdat we ze in onze samenleving alleen maar in de porseleinkast kwijt kunnen.
Dit is maar één voorbeeld: door de noodlottige konsentrering van kruciale voorzieningen in het gezin zijn veel meer onoplosbare problemen geschapen.

Sociale kontekst

Kommunes staan er wat dit betreft niet beter voor. Zij verkeren in dezelfde maatschappelijke situatie en moeten dezelfde overlast aan funkties dragen en dezelfde tegenstrijdigheden oplossen. Daarom zijn ook kommunes vooralsnog gedoemd om problematische samenlevingsvormen te zijn: net als gezinnen.
Het is aannemelijk dat kommunes aan die problemen eerder kapot gaan dan gezinnen. Het alternatief voor een kommune is minder vaak de eenzaamheid, de ekonomische en juridische banden zijn zwakker, de noodzaak tot samenblijven omwille van kinderen is minder en ook de druk vanuit de samenleving tot kontinuering van het verband is minder sterk.
Daarmee wil ik niet zeggen dat kommunale samenlevingsvormen geen voordelen bieden boven het gezin. Integendeel.
De zogeheten stabiliteit van het gezin is in mijn ogen eerder een sociale pathologie dan een deugd. Onbevredigende relaties moeten liever niet gekontinueerd worden; men kan beter iets anders zoeken.
Kommunale samenlevingsvormen bieden daarnaast nog allerlei andere voordelen boven het gezin die weliswaar niet overal en altijd voor iedereen zullen gelden, maar waaraan ik zelf althans dagelijks plezier beleef.

Herstel openbare leven

Van kommunes moet men echter niet te veel verwachten: zij zijn minder alternatief dan men vaak denkt. Kommunes zijn ook kleine groepjes die samen in één huisje veel meer proberen te doen dan ze eigenlijk wel kunnen. Kommunes vormen als zodanig eerder een variant op het gezin dan een alternatief ervoor.
Fundamentele oplossingen voor onze problemen op het vlak van interpersoonlijke relatering, sociale integratie, ekspressie, opvoeding, verzorging, enz. moet men van kommunes niet verwachten. Zij bieden hoogstens marginale voordelen, maar brengen zeker geen Utopia.
Fundamentele verbeteringen zijn mijns inziens te verwachten van een herstel van het openbare leven. Gezellige straten, waar men ook kan flaneren, zitten, praten en spelen in plaats van inkopen doen, bloeiende verenigingen, café's, sociëteiten, badhuizen, buurtcentra, werk en spel niet achteraf geïsoleerd, maar zichtbaar voor iedereen die ernaar wil kijken, enz.
Het zal moeilijk zijn hiervoor vormen te vinden: teruggrijpen op de vormen die de vroegere samenleving gekend heeft is vaak niet zinvol omdat ze niet meer passen in deze tijd.
Welke vormen men echter ook vindt, ze zullen slechts sukses hebben als onze waardering voor „nuttigheid" grondig herzien wordt. Pas als we wezenlijk kunnen aksepteren dat interpersoonlijk kontakt een goed in zich zelf is en wij niet meer al onze handelingen in dienst stellen van „nut" of vooruitgang, is er een kans dat sociale wederopbouw sukses heeft.

Ruut Veenhoven

Signalement (vervolg van pag. 8)

Onze hele ekonomie, zowel theoretisch als in de maatschappelijke praktijk, is erop gebaseerd dat de waarde van de mens gelegen is in zijn marktwaarde. Ik denk dat wij ons daarom ook het recht aanmatigen, mensen - personeel - op hun werk te beoordelen. Maar als er één situatie is waarin de mensen zichzelf kwijtraken, dan is het wel de werksituatie. Met de woorden van Thoreau: „Inderdaad, de ploeterende mens heeft geen vrije tijd beschikbaar om van dag tot dag tot een balans in zichzelf te komen. Hij kan het niet opbrengen tot menselijke relaties te geraken, zijn arbeidskracht zou op de markt in waarde dalen".

Graag wil ik hier ook nog even de aandacht vragen voor de aktiviteiten van de Internationale School voor Wijsbegeerte te Leusden (U) en haar tweemaandelijks tijdschrift „Amersfoortse Stemmen". In het nummer van mei 1974 geeft de direkteur J. G. van der Bend een beeld van deze aktiviteiten. In ditzelfde nummer schrijft Guido van Suchtelen over het Spinozahuis in Rijnsburg. Ik kan iedere humanist een bezoek aan dit woonhuis van de grootste Nederlandse wijsgeer bijzonder aanbevelen!

Peter Krug

Geestelijke Verzorging

(vervolg van pag. 5)

Daar moet nog bij het schrijnende verschil in mogelijkheden voor arme en rijke ouderen bij ons. En het luxe-leven van ons, als we oud worden, vergeleken bij de verhoging van oud én jong in andere werelddelen.
Tegenover deze onmenselijke twee-deling wordt niet „welbevinden" ons doel, maar actie en onderzoek, fundamenteel en effectief, „tot 't eind van m'n dagen".
Wáár ik ook woon.

Paul Kruyswijk

Praagse winter

Herhaaldelijk wordt door Tsjechische oppositionelen benadrukt, dat protesten van grote invloed kunnen zijn op het lot van politieke gevangenen in Tsjechoslowakije. Daarom roept Amnesty International u op te protesteren bij de President van Tsjechoslowakije tegen de vasthouding en slechte behandeling van Milan Hübl, Jiri Müller en Jan Tesar.
U kunt voorgedrukte kaarten verkrijgen bij het secretariaat van Amnesty International, Roeterstraat 34-36, Amsterdam (tel. 020-224674). De nederlandse vertaling van de daarop voorgedrukte Tsjechische tekst luidt als volgt:

Zeer geëerde heer,

Ondergetekende verzoekt met klem de spoedige vrijlating van de gewetensgevangenen Milan Hübl, Jiri Müller en Jan Tesar, temeer gezien hun slechte gezondheidstoestand ten gevolge van hun behandeling in de gevangenis. Hoogachtend

humanist

Verantwoordelijk voor de inhoud:
Hoofdbestuur H.V.

Eindredakteur:
Direkteur H.V.
Lay-out: Lumax Utrecht
Druk: Lumax Utrecht
Redaktie-adres:
Humanistisch Verbond
Oudegracht 152
Utrecht
Tel.: 030-318145

De cultuur der stilte

In „Humanist" van 15/6 en 1/8 besteedde Peter Krug aandacht aan de belangstelling voor „het Oosten". Hij inventariseerde de oorzaken van deze belangstelling en wat het Oosten ons mogelijk kan bieden. Ik wil inhaken op de zinsnede dat houding, t.a.v. het geestelijk erfgoed van het Oosten vanuit humanistisch oogpunt een kritische benadering verdient.

De belangstelling voor het Oosten is wel te begrijpen. Al te individualistische drijfveren deden velen vastlopen. Zowel de relaties naar binnen, met het eigen Ik, als die naar buiten, met de medemensen, verkommeren. De term „vervreemding" wordt vernomen. Voor het oplossen van geblokkeerde uitingsmogelijkheden staan ons therapeutische richtingen ter beschikking, zoals psychoanalyse, sensitivitytraining, encounter, Gestalt, enz. Het zijn Westerse onderzoekers die hier de toon aangeven (From, Maslov, Rogers, e.a.).

De naar meer verinnerlijking verlangende, met zijn rationele denken niet tevreden Westerse mens heeft bij het Oosten aangeklopt. En de swami's en goeroe's wisten ons toen gemakkelijk te vinden.

Wat is het Oosten?

Hiermee wordt in dit verband nooit het islamitische of communistische Oosten bedoeld, doch uitsluitend de leerstellingen van Hindoeïsme en Boeddhisme. Deze beide religies wijzen de mens naar zichzelf terug en kennen geen persoonlijke God; er is dus wel ruimte voor een humanist om zich met deze geestelijke stromingen bezig te houden.

De Hindoe gelooft in vele levens na elkaar, die afhankelijk van goede werken en noodlot hoger of lager kunnen uitvallen. Via langdurige strenge yoga-stadia en ascese kan dit lot worden beïnvloed. De doorsnee Hindoe zal ongetwijfeld de spankracht van de westerling missen. De yoga-asceet zegt in feite „neen" tegen het leven, iets wat uit humanistisch oogpunt toch zeker „eenkritische benadering verdient".

De kerngedachte van het Boeddhisme is dat het leven lijden is; alleen door zich te ontworstelen aan daad, begeerte en wil kan dit lijden worden opgeheven. Ik weet niet of dit nu tot bewustzijnsverruiming of -vernauwing moet voeren.

Kenmerkend voor het Oosten is ook de verbondenheid met het kosmische, met het Al. Mogelijk valt er in dit opzicht nog veel van het Oosten te leren. Een uitvloeisel van die verbondenheid is evenwel vervloeiing, opheffing van subject-objecttegenstelling.

Identificatie met objecten lijkt me bedenkelijk, omdat het doving van het menselijke persoonsbewustzijn insluit. Hier moet ik Friso Melzer („Praktische protestantse meditatie", De Tijdstroom, 1963) gelijk geven, waar hij zegt:

„Het allereerste waar het om gaat is, dat de mens die zich met zijn kritische denken in de knoop gedacht heeft, weer onmiddellijk *worde:* dat hij weer een bloem kan aanschouwen, zien; een lied kan horen of misschien zelfs weer kan zingen; dat hij weer naar een menselijk woord zal kunnen luisteren, kortom: dat hij weer in een onmiddellijkheidsbetrekking tot de werkelijkheid kan treden. Hij heeft daarbij steeds een voor-werp vóór zich, hij heeft een tegenover, want het kan toch ook een mens zijn... wij willen de subject-objectkloof overwinnen doordat wij de (het) ander(e) ontmoeten en met hem (het) in gesprek komen, gemeenschap ermee hebben".

Nu het zg. Zen-Boeddhisme, waarvan Dürckheim heeft gezegd, dat het het meest nabij komt aan het voor ons Westerlingen onafwijsbare „ja zeggen tegen de wereld".

Hier wil ik citeren Lassalle, die vele jaren in Japan woonde en Zenmeester werd („Inleiding tot de Zenmeditatie", Ambo, 1972):

„We werden (tijdens de opleiding) telkens weer met zulke vermaningen aangespoord om de juiste geesteshouding te bewaren: het eigen ik moet sterven! Wie helemaal sterft zal helemaal opstaan. Zoiets als het kleine ik bestaat eigenlijk niet eens...

Terug naar de zazenhal. Tijdens het zitten werden we steeds geobserveerd. Er liep in de hal een monnik op en neer, die onze houding corrigeerde en de nodige aanwijzingen gaf. Maar vooral vuurde hij ons, mediterenden, telkens opnieuw aan met stokslagen. Zo'n klap doet wel even pijn, maar brengt toch geen letsel toe, daar de stok een plat uiteinde heeft. De slagen kwamen neer op de schouders. Al in de vroege morgen, meteen aan het begin van de eerste meditatie kreeg iedereen een flinke klap. Verder deelde de monnik klappen uit al naar gelang het hem goed leek. Ofwel aan allen: ofwel aan enkelen. We konden er ook zelf om vragen: dan moesten we ten teken de handen samenvouwen op de borst..."

Als humanist heb ik bedenkingen tegen deze vorm van ontmenselijking. ook al is die slechts tijdelijk en als middel tot het bereiken van „satori" (verlichting) noodzakelijk.

Wij en de stilte

Is de Westerse mens hiermee gediend? En zijn de wegen die daarnaar leiden wel wegen ter zelfverwerkelijking?

Ik waag het erop te beweren dat we in feite zoeken naar wat geestelijke ontspanning, vrij zijn van angst en eenzaamheid, innerlijke rust en een beetje meer zelfvertrouwen En dat met behoud van onze actieve deelname aan het volle leven. Het diepste Zelf kan hier het enige vertrekpunt zijn. Niet om wereldverzakende dromers te worden, maar zoals Henriëtte Roland Holst het bedoelde:

„Laat dan, verzadigd van innerlijk schouwen
hij, vast in heel zijn ingetogen lopen
vernieuwd tot de mensen glimlachend gaan
om wat hij won deemoedig hun t' ontvouwen;
maar 't pad der stilte blijf' hem altijd open
en hij zwerve daar nimmer ver vandaan."

Stilte, ontspanning, meditatie. Hier heeft het Westen al wat van het Oosten geleerd en geeft die kennis door. Ik denk hierbij ten eerste aan de autogene training, die op basis van yoga ten behoeve van het Westen is ontwikkeld door de Duitse zenuwarts J. H. Schultz. Zijn methode wordt door artsen aanbevolen.

Tenslotte is er de transcendente meditatie van Maharishi Manesh Yogi. Door eigen kennismaking weet ik, dat dit een eenvoudig te leren wijze van mediteren is, die kan helpen bij de ontplooiing van de individuele mens, zonder dat ook maar in het minst een levensbeschouwing of andere levenswijze worden opgedrongen. Het bereiken van diepe rust is primair. Er zijn talrijke, door wetenschapsmensen geleverde, bewijzen dat dit mediteren gunstige resultaten oplevert.

H. van Kordenoordt

R&TV

RADIO-UITZENDINGEN

De uitzendingen vinden plaats via **Hilversum II** van **9.30-10.00 uur**
Zondag 22 december
„Lulkoek en kletskoppen" (een stuk informatie over taalvervuiling)
Zondag 29 december

AKTUALITEITEN TELEVISIE-UITZENDING

De uitzendingen vinden plaats via **Nederland II**, om ± **22.20 uur**
Zondag 29 december
komt te vervallen (zendtijd werd gecombineerd met die van 15/12).

INGEZONDEN BRIEVEN

De buitenlanders in Nederland

Met bezorgheid vraagt men zich af, wat wij in ons over-bevolkte land met onze verontrustende werkloosheid met al die vreemdelingen moeten beginnen.
Voor de buitenlanders zelf betekent hun vlucht uit hun armoede naar onze schijnrijkdom, dat zij in een overbevolkt land komen en dus gedoemd zijn massa-mens in een harteloze alleen op persoonlijk voordeel bedachte, industriële maatschappij te worden.
Krijgen zij werk, dan verdringen zij onze arbeiders. Zij doen nu vaak het vuile werk en worden daardoor vanzelf het nieuwe proletariaat, waarboven de Nederlander zich verheven voelt.
(Met een bedenkelijk bijverschijnsel: de Nederlandse arbeider „gebruikt" dus de buitenlander voor het vuile werk, buit hem dus uit en neemt zonder het zelf te willen de plaats in van de uitbuitende klasse, die hij zelf bestrijdt).

Krijgt de vreemdeling geen werk, dan is de weg naar beneden heel kort: hij wordt wel door de steun in leven gehouden, maar gaat geestelijk kapot, omdat hij zich uitgestoten voelt.

Voor de Nederlanders is hun komst een ramp:
Voor ons volk zijn de grootste vraagstukken niet inflatie, werkloosheid of vervuiling, maar de schrikbarende overbevolking, die ons dwingt steeds dichter op elkaar te gaan zitten.
Ruimte is bij ons het schaarste en kostbaarste goed. Verloren ruimte (woningen, wegen, fabrieken, vliegvelden) is niet te herwinnen.
Hoe voller het in Nederland wordt, hoe minder speelruimte onze kinderen zullen hebben. Bevolkingsgroei bevorderen is wel de grootste fout, die een Nederlandse regering kan maken.
Daarom is iedere vreemdeling (Indiër, Griek of Surinamer), die zich hier vestigt, een bedreiging van onze leefruimte. Zijn komst versnelt de bevolkingstoename en daardoor wordt Nederland een onbewoonbaar mensenpakhuis.
Ghetto-vorming is bij grote aantallen buitenlanders onvermijdelijk. In een vreemd land zoekt men zijn landgenoten als geestelijke steun, dat is heel natuurlijk. Spreiding over ons land zal dus niet lukken.
Vanzelf krijgen wij dan een rassenvraagstuk. Men make zich geen illusies: zodra een afwijkend mensentype in groten getale optreedt, komt er een afweer van de bevolking. Daartegen kan men niets doen, omdat zo'n afkeer onberedeneerd is. „Het andere" is altijd „het griezelige, vijandige". Hier speelt de angst mee, dat wij door hun kinderrijke gezinnen zullen worden verdrongen, terwijl wij zelf juist uit angst voor overbevolking tot kleine gezinnen overgaan.
Wil men rassenrelletjes vermijden, dan moet men de buitenlanders niet onbeperkt toelaten, maar de moed hebben de vreemdelingen, die zich hier de laatste jaren hebben gevestigd, weer naar huis terug sturen. Wel moeten wij dan in hun land aan ontwikkelingshulp doen die dan gericht moet zijn op de verbetering van de maatschappelijke toestanden daar. Wij moeten de oorzaak van de armoede wegnemen. Nederland is vol en heeft voor de vreemdelingen geen toekomst. De ontwikkelingslanden hebben ruimte dus ook toekomst.
Op de wereldconferentie is weer gezegd, dat er landen met een onderbevolking zijn. Ligt daar dan geen oplossing?

R. Slot, Axel

Abortus en het geweten

In gesprekken, of zo men wil discussies, met confessionelen over het onderwerp abortus, wordt men vaak benaderd of zelfs „om de oren geslagen" met het argument „ons geweten" laat niet toe dat er vrijelijk abortus kan worden gepleegd. Het leven van het wezentje in de moederschoot moet – door dik en dun – beschermd en in stand worden gehouden, (hoewel men met een 12-weken-termijn reeds minder moeite schijnt te krijgen). Op dit moment krijgt men als niet-confessioneel dan even het gevoel dat men geacht wordt geen geweten te hebben...

Zonder er hier op te willen ingaan of en in hoeverre en op welk tijdstip er sprake is van een „leven" (hierover is, al dan niet op wetenschappelijk niveau, reeds uit en te na geschreven en gesproken, zou men in alle groeperingen van de bevolking in verband met geweten ook deze zaak eens van een andere zijde dienen te benaderen en wel deze: Er is reeds sprake van een overbevolkte aarde en in het bijzonder van een overbevolkt Nederland. Deze overbevolking, dus opeengepakte mensheid, leidt tot honger, huisvestingsmoeilijkheden, innerlijke spanningen (zenuwziekten), vernielde huwelijken en gezinnen, drank- en druggebruik, misdaad en tenslotte tot oorlogen. Het zijn deze afschuwelijke zaken welke men door het niet tegengaan van een verdere overbevolking op zijn geweten neemt. Teneinde de overbevolking tegen te gaan beschikken we in de vorm van condoom tot en met de pil inderdaad reeds over een aantal soorten van goede voorbehoedsmiddelen waarvan tegenwoordig een algemeen gebruik wordt gemaakt.
Door goede voorlichting en propaganda zal dit gebruik nog geïntensiveerd en verbeterd kunnen worden. In de confessionele kringen heeft men hiermede ook „gewetens-moeilijkheden" gehad welke echter thans wel tot het verleden behoren te kunnen worden gerekend.
Echter zullen de voorbehoedsmiddelen toch wel eens falen door onwetendheid dan wel door de menselijke eigenschap van slordigheid eens niet of niet op de juiste manier worden gebruikt.
Is het dan zo bezwaarlijk aan de rij van anti-conceptiva een sluitstuk (een „noodrem") toe te voegen in de vorm van een verantwoorde legale abortuspleging en deze wettelijk – onder bepaalde voorwaarden – toe te staan?
Naast de reeds vooromschreven afschuwelijke gevolgen van overbevolking zijn hulpverlening aan de in nood verkerende aanstaande moeder en indirect de er bij betrokken zijnde a.s. vader; het voorkomen van een ongewenst kind met doorgaans een leven zonder enige toekomst; het „de wind uit de zeilen nemen" van de afschuwelijke en levensgevaarlijke illegale „breipen-abortus", stuk voor stuk genoegzame redenen om op grond van het geweten, voorstander te zijn van een vrije abortuspleging op een verantwoorde wijze tijdens b.v. de eerste drie maanden van de zwangerschap en na een gedegen overleg en onderzoek tijdens de 3e t/m 6e maand.
Dit ter overdenking aan de „anti-abortusmensen".

J. Groot

Abonnementsprijs

Leden van het Verbond ontvangen — naar bekend — Humanist gratis. Zij die geen lid zijn, maar wel een abonnement hebben, wordt medegedeeld, dat i.v.m. de zéér sterk gestegen kosten de abonnementsprijs per 1 januari a.s. met ƒ 1,50 tot ƒ 18,— per jaar is verhoogd.

in dit nummer:

Hoofdbestuur
pag. 2
Gastvrijheid voor buitenlandse humanisten
pag. 2
Gesprek op zolder
pag. 3
Ten afscheid
pag. 3
Kommunes hebben dezelfde problemen als gezinnen
pag. 4
Nationale konferentie H.V.
pag. 5
Geestelijke verzorging
pag. 5
Ontwikkelingshulp
pag. 6
Signalement
pag. 8
De cultuur der stilte
pag. 10
Ingezonden brieven
pag. 11

Humanistisch Verbond

Het Humanistisch Verbond heeft u nodig.

Behoort u tot de rond 600 abonnees op

Humanist die **geen lid** zijn van het Verbond??

Behoort u tot de rond 700 sympathisanten

die Humanist ontvangen maar **geen lid** zijn van het Verbond??

U voelt zich verbonden met het Humanisme.

Geef dat nu gestalte in het lidmaatschap van

het Humanistisch Verbond!

(de Humanist krijgt u als lid gratis)

U heeft het Humanistisch Verbond nodig.

wordt lid

(advertentie)

Neem een
abonnement op

REKENSCHAP

het voortreffelijke
driemaandelijkse tijdschrift
voor wetenschap
en cultuur

Uitgave van de
Humanistische Stichting
Socrates
Redactie en Administratie:
Postbus 114 Utrecht

Abonnementsprijs:
***f* 27,50 per jaar**

Een exemplaar van
het laatst verschenen nummer
wordt u op aanvrage gaarne
ter kennismaking toegezonden

Het bestuur van de Stichting Zuidrandflat te Gouda laat aldaar een **wooncentrum voor ouderen** bouwen.
Dit wooncentrum zal in juli/augustus 1975 gereed komen.

Het gebouw zal 218 flats omvatten, die bestemd zijn voor zelfstandige bewoning door bij voorkeur buitenkerkelijke bejaarden.

Het is de bedoeling van het bestuur in samenwerking met de bewoners en de beheerders te komen tot een plezierige woonsfeer.

Een ander belangrijk doel zal zijn, het komen tot een zo groot mogelijke betrokkenheid van het wooncentrum in het wijkgebeuren.

Het bestuur zoekt kontakt met gegadigden voor de funktie van

sociaal beheerder (-ster)

die in dit geheel een belangrijk rol zal vervullen.

De voorkeur gaat uit naar kandidaten met
- diploma Sociale Akademie dan wel de opleiding tot raadsman (-vrouw) van het Humanistisch Opleidingsinstituut of een vergelijkbare scholing,
- belangstelling voor en liefst ervaring met het werken met oudere mensen.

Salariëring en overige arbeidsvoorwaarden nader overeen te komen.

Door de aard van de werkzaamheden is wonen in het wooncentrum noodzakelijk. Een aantrekkelijke 4-kamerflat komt ter beschikking.

Indiensttreding zo mogelijk per 1 januari 1975.

Uitvoerige sollicitatiebrieven binnen 3 weken na het verschijnen van deze advertentie te richten aan het bestuur van de

Stichting Zuidrandflat
p/a Vossenburchkade 114, Gouda.